

Яніцька Інна Анатоліївна,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СОЦІАЛЬНІ КВАРТИРИ ДІТЕЙ – СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В ПЕРІОД СУДОВОЇ РЕФОРМИ

Як відомо, однією із найактуальніших проблем сьогодення є забезпечення громадян України житлом. Існує безліч причин, які призводять до погіршення житлової політики в країні в цілому та породжують нескінчені черги осіб, які потребують поліпшення житлових умов.

Водночас, особливе занепокоєння викликають випадки коли під загрозою залишитися на вулиці опиняється одна із найбільш вразливих категорій осіб, таких як діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Право особи на житло - це одне з основних прав людини. Реалізація цього права гарантується основними міжнародно-правовими конвенціями про права людини та положеннями Конституції України [1]. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [2] та Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм житлових приміщень [3] передбачають два напрями захисту житлових прав таких осіб, а саме:

- 1) збереження житла, яке вже належить на праві власності або на праві користування;
- 2) надання нового житлового приміщення.

Державні органи та органи місцевого самоврядування, які розташовані за місцем знаходження такого нерухомого майна несуть

відповідальність за збереження даної категорії житла та повернення його дітям.

На виконання вищезазначеного Закону було внесено зміни до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини [4], та передбачено окремий розділ «Захист майнових та житлових прав дітей, дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Зокрема було закріплено такі «механізми збереження житла дітей вказаної категорії: 1) процедура опису майна дитини (за наявності); 2) встановлення опіки над майном, яке належить дитині сироті або дитині, позбавленій батьківського піклування, на праві власності; 3) врегулювання питання щодо вчинення правочинів із майном дитини вказаної категорії з дотриманням її найкращих інтересів, у тому числі встановлення заборони на відчуження житла; 4) укладення договору про утримання і збереження житла; 5) процедура передання житла дитини в оренду з метою його належного збереження; 6) взаємообмін інформацією про збереження нерухомого майна між органами опіки та піклування за місцем знаходження цього майна, за місцем проживання дитини та за місцем її походження; 7) ведення обліку нерухомого майна; 8) сприяння в оформленні права власності на житло; 9) особливості забезпечення права дитини на спадкування майна» [5].

Ще одним механізмом збереження житла означеної категорії громадян варто віднести заборону на продаж житла, придбаного за рахунок субвенції із державного бюджету

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, беруться на облік відповідними органами місцевого самоврядування за місцем їх походження або проживання до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі

будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Взяття на облік дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які досягли 16 років, здійснюється за заявою піклувальника, прийомних батьків, батьків-вихователів, адміністрації закладу, де проживає дитина, або органу опіки та піклування, а осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – за їх заявою. У разі, коли в дітей після завершення перебування у відповідних закладах або завершення терміну опіки/піклування відсутнє житло, то органи місцевого самоврядування забезпечують їх упорядкованим соціальним житлом до надання їм благоустроєного житлового приміщення для постійного проживання. Перебування на соціальному квартирному обліку не є підставою для відмови у взятті на квартирний облік або зняття з квартирному обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, чи обліку осіб, які мають право на отримання житла (пільгових кредитів на будівництво і придбання житла) за державними житловими програмами для окремих категорій громадян, визначених законодавством.

Рішення про встановлення опіки над майном дітей приймається державною адміністрацією або виконавчим органом місцевої ради за місцем знаходження майна за поданням Служби у справах дітей, яка веде облік нерухомого майна, що належить дітям.

Житлові приміщення, у яких проживали діти не можуть бути відчужені без згоди органів опіки та піклування. Це закріплено у вищезгаданому законі.

Слід звернути увагу на те, що випускники закладів для дітей до моменту працевлаштування звільняються від квартирної плати та плати за комунальні послуги. Місцеві державні адміністрації за місцем знаходження житла здійснюють оплату за послуги. Але при цьому вони повинні перебувати на обліку в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу.

Позитивним є той факт, що в державі вже активно створюються Центри соціальної підтримки дітей та сім'ї, на базі яких функціонують соціальні квартири для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [6]. Такі Центри надають послуги підтриманого проживання і пропонують дітям належні умови проживання до їхнього забезпечення постійним житлом. В цих квартирах діти можуть перебувати до півтора року. Цього часу достатньо, аби дитина навчилася самостійному проживанню без підтримки інших осіб у побутових питаннях.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад у випадку, коли право користування житлом є тільки у дитини, за заявою законного представника дитини та клопотанням Служби у справах дітей вживає заходів для передачі його у власність дитини.

Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» передбачено, що діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, у разі відсутності в таких дітей житла мають право зараховуватися на квартирний облік та соціальний квартирний облік за місцем їх походження або проживання за заявою опікуна чи піклувальника, адміністрації закладу, де проживає дитина, або органу опіки та піклування. Перебування на соціальному квартирному обліку не є підставою для відмови у взятті на квартирний облік або зняття з квартирному обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, чи обліку осіб, які мають право на отримання житла (пільгових кредитів на будівництво і придбання житла) за державними житловими програмами для окремих категорій громадян, визначених законодавством.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 682 «Деякі питання реалізації Закону України "Про житловий

фонд соціального призначення» [7] та визначеного в ній Порядку взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, беруться на облік відповідними органами місцевого самоврядування за місцем їх походження або проживання до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Взяття на облік дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які досягли 16 років, здійснюється за заявою піклувальника, прийомних батьків, батьків-вихователів, адміністрації закладу, де проживає дитина, або органу опіки та піклування, а осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, - за їх заявою.

Соціальне житло – це житло з житлового фонду соціального призначення, що надається громадянам України, які потребують соціального захисту, у користування на підставі договору найму на певний строк.

Користування соціальним житлом є платним. Плата за житло в житловому фонді соціального призначення складається з плати за оренду житла, утримання житлових будинків і прибудинкових територій, комунальні послуги. Орган місцевого самоврядування встановлює розмір плати за соціальне житло для кожного наймача такого житла індивідуально.

Соціальне житло має відповідати санітарним і технічним вимогам.

Слід зазначити, що сьогодні відповідно до законодавчих змін від 16 грудня 2020 року [8], що набули чинності 31 березня 2021 року, діти, які досягли 16 років і перебувають на обліку внутрішньо переміщених осіб, мають право зараховуватися на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і соціальний квартирний облік за місцем їх обліку як внутрішньо переміщених осіб. При цьому зміна місця проживання таких

осіб після взяття їх на облік як громадян, які потребують поліпшення житлових умов, та на соціальний квартирний облік не є підставою для зняття їх з відповідного обліку.

Рішення про взяття громадянина на облік або про відмову приймає відповідний орган місцевого самоврядування не пізніше 30 робочих днів.

Відмова у взятті громадянина на облік може бути оскаржена в судовому порядку.

Такий квартирний облік ведуть органи місцевого самоврядування (місцеві ради), які власне і надають соціальне житло, особам, що перебувають на квартирному обліку. Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення житлом дітей-сиріт затверджується щороку Кабінетом Міністрів України.

Згідно законодавчих змін від 16 грудня 2020 року особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, після досягнення 23 років не втрачають право на позачергове отримання жилого приміщення бо соціального житла до надання їм благоустроєного жилого приміщення для постійного проживання або, за їхнім бажанням, - грошової компенсації за належне їм для отримання жиле приміщення, за умови їх перебування у встановленому порядку на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, на момент досягнення 23-річного віку [9]. Слід також зазначити, що у листі Департаменту з питань захисту прав дітей та забезпечення стандартів рівності Нацсоцслужби за № 0000-0201-Л/404зв/692 від 29.01.2021 року вказано, що ст. 40 ЖК встановлює гарантію для осіб, що перебувають на обліку, про неможливість зняття їх з обліку до моменту одержання ними жилого приміщення.

Нажаль, не поодинокими залишаються випадки зняття з квартирного обліку осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [10; 11], і, зокрема, після досягнення ними 23-річного віку [12].

Проте, хотілося б наголосити на тому, що в першу чергу про захист прав дітей, в тому числі і житлових, мають дбати саме їх батьки, які повинні докладати всіх зусиль, щоб їх діти не опинилися в тій життєвій ситуації, коли вони на законних підставах будуть відноситися до категорії дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже, ані турбота держави в цілому, а ні її окремих представників, не замінить дитині саме сімейного виховання, батьківського піклування та турботи, які є такими невід'ємними складовими для формування її особистості та майбутнього життя. Разом з тим, слід розглядати як позитивні зміни до відповідних законодавчих норм, що спрямовані на захист житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що мали місце в ході реалізації судової реформи в достатньо складних умовах існування українського суспільства сьогодні.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
3. Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР : постанова Ради Міністрів УРСР від 11.12.1984 № 470 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-84-%D0%BF#Text>
4. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/8662008%D0%BF>
5. Солодихіна А. С. Захист житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в Україні: стан та перспективи. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 13—14. С. 130-136. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2020/22.pdf
6. У Києві відкрито соціальні квартири для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (+фото). Офіційний портал Києва : вебсайт. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/u_kiyevi_vidkrito_sotsialni_kvartiri_dlya_ditey-sirit_ta_ditey_pozbavlenikh_batkivskogo_pikluvannya/
7. Про порядок взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього : постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 № 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/682-2008-%D0%BF>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа : Закон

України від 16.12.2020 № 1095-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-20#Text>

9. Роз'яснення щодо захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини : офіційний вебсайт. URL: <https://ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/shhodo-zaxistu-zhitlovix-prav-d%D1%96tej-sir%D1%96t,-d%D1%96tej,-pozbavlenix-batk%D1%96vskogo-p%D1%96kluvannya/>

10. Рішення Гуляйпільського районного суду Запорізької області від 8 квітня 2021 р.. Справа № 315/356/21. №/п № 2/315/178/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96221916>;

11. Рішення Жидачівського районного суду Львівської області від 25 червня 2021 року. Справа №443/637/19. №/п №2/443/378/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98088947>

12. Рішення Білгород Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 29 листопада 2021 року. Справа № 495/6436/21. №/п 2/495/2442/2021

Бурачок Сергій Віталійович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Стоянова Т.А.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Забезпечення права на судовий захист на конституційному рівні передбачає реалізацію цілої системи гарантій. Будь-які питання, пов'язані з доступом до правосуддя і ефективним захистом прав, свобод та інтересів людини, є основними завданнями демократичного суспільства.

Незважаючи на те, що в останні роки простежується зростання показників рівня життя в Україні, питання доступу до правосуддя для значної кількості громадян України є досить актуальним у зв'язку з тим, що через певні об'єктивні причини вони змушені відмовитися від захисту своїх прав, свобод та інтересів.

Обрання Україною стратегічного курсу на європейську інтеграцію підтверджується демократичним напрямом розвитку, а з метою забезпечення прав і свобод людини – гарантуванням доступу громадян до